

ZRÓŻNICOWANIE PRZESTRZENNE ABORCJI W ROSJI

Tomasz Wites

*Instytut Krajów Rozwijających się
Wydział Geografii i Studiów Regionalnych
Uniwersytet Warszawski*

Na temat aborcji dużo się mówi i słyszy, a zdecydowanie mniej pisze. Dzielili one już społeczeństwa starożytne, gdzie mimo, iż były dość powszechnie akceptowane, to ich przeciwnikiem był m.in. Hipokrates, który w tekście przysięgi umieścił formułę „...i nie podam kobiecie środka poronnego”.

Trudno wypowiadać się na poważne tematy jedynie w kontekście jakościowym, dlatego cennym uzupełnieniem owego podejścia jest analiza materiału ilościowego dotycząca liczby przeprowadzanych zabiegów aborcyjnych.

W niemal wszystkich krajach świata przerywanie ciąży jest w prawie karnym uznawane za przestępstwo. Jednak na fakt, iż aborcje są przeprowadzane zgodnie z literą prawa, pozwalają pewne, wyraźnie określone warunki¹.

W zglobalizowanym świecie dominuje obecnie tendencja liberalizująca ustawodawstwo karne dotyczące tego zjawiska. Natomiast w Rosji obserwuje się tendencję przeciwną. Po raz pierwszy od półwiecza, w 2003 roku zaostrzono przepisy aborcyjne, gdyż prowadzona dotąd w tym zakresie polityka przyczyniła się pośrednio do zmniejszenia zaludnienia Federacji Rosyjskiej.

Aborcje w Związku Radzieckim i po jego rozpadzie

Po powstaniu Związku Radzieckiego zabiegi przerywania ciąży dopuszczalne były przez prawo w wyniku zalegalizowania aborcji już przez bolszewików w 1920 roku. Jedną z żarliwych zwolenniczek ówczesnych przepisów w tym zakresie była Aleksandra Kołłontaj, radykalna feministka, zwolenniczka i propagatorka „nowej moralności”. Przepisy powodujące, iż aborcje stały się, aż tak powszechne jak inne zabiegi medyczne, zostały zniesione na mocy dekretu wprowadzonego przez Stalina w 1936 roku.

---

¹ Chiny to jedyne państwo na świecie gdzie nie istnieje regulacja prawna uznająca przeprowadzanie zabiegów aborcyjnych jako przestępstwa. Natomiast w Irlandii nie istnieją żadne przepisy prawne pozwalające na przeprowadzanie aborcji, nawet w określonych warunkach (Zielińska 1990).

Głównym czynnikiem wpływającym na podjęcie tej decyzji była obawa przywódcy kraju o właściwy przyrost naturalny mocarstwa światowego, za które Stalin uznawał ówczesny Związek Radziecki. Po jego śmierci nowe władze postanowiły zalegalizować zabiegi aborcyjne. Od 1955 roku przerywanie ciąży znowu stało się zjawiskiem powszechnym, ogólnie dostępnym i w zasadzie bezpłatnym. Ile dokładnie przeprowadzono aborcji w Związku Radzieckim, tego nie wiadomo. Wynika to z faktu, iż nigdy władze radzieckie nie pozwoliły na publikowanie tych danych w zestawieniach statystycznych. Z wyliczeń szacunkowych, wyliczanych rokrocznie przez personel medyczny zajmujący się aborcjami wynika, że w niespełna 290 milionowym Związku Radzieckim co roku dokonywano od 6 do 7 milionów aborcji. Pierwsze dane statystyczne na temat usuwania ciąży pochodzą dopiero z czasów pieriestrojki. Wynika z nich, iż w 1988 roku dokonano w Związku Radzieckim prawie 6 milionów zabiegów. Od początku lat 90. posiadamy pełne dane dotyczące liczby przeprowadzanych aborcji na obszarze Rosji. Nie oznacza to jednak, iż publikacje te są ogólnie dostępne i w dużym stopniu rozpowszechniane². Na podstawie danych zaczerpniętych z Ministerstwa Zdrowia Rosji wynika, iż liczba aborcji systematycznie zmniejsza się. W 1991 roku, kiedy doszło do rozpadu Związku Radzieckiego, przeprowadzono w Rosji 3 608 000 zabiegów przerywania ciąży, a w 1994 roku ich liczba zmniejszyła się już o ponad 500 000 do poziomu 3 060 000. Tendencja ta zachowana była również w latach kolejnych (w 1998 roku – 2 346 000, w 2000 roku – 2 114 000, a w 2002 roku – 1 802 000 aborcji). Nie oznacza to jednak, iż liczba dokonywanych zabiegów jest mała, wręcz przeciwnie, gdyż jedynie w Rumunii przeprowadza się rocznie więcej aborcji (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców).

Wskaźniki statystyczne obrazujące rozmiary aborcji w Rosji

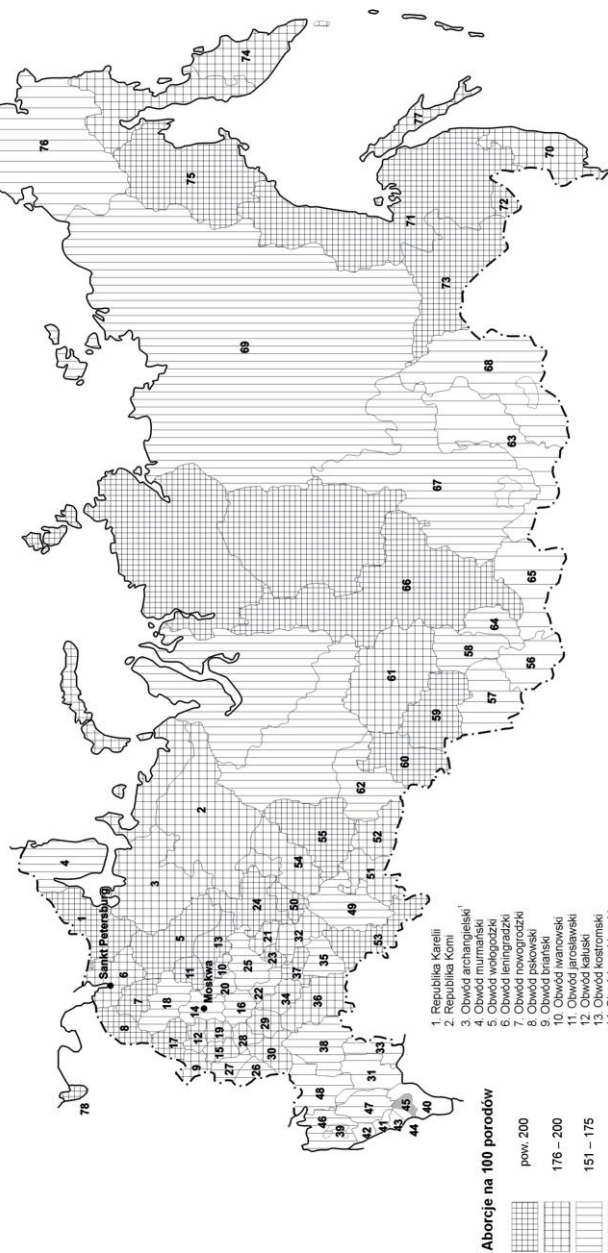
W celu przedstawienia zróżnicowania przestrzennego tego zjawiska, jego częstotliwości i intensywności, wykorzystuje się cztery wskaźniki. Pierwszy z nich służy do przedstawienia częstotliwości przeprowadzanych zabiegów i podaje ile aborcji przypada na 100 porodów w danym społeczeństwie w ciągu roku (dane z roku 2000 przedstawione zostały na mapie 1). Kolejny współczynnik – określany jako ogólny wskaźnik aborcji (wyliczany na 1000 kobiet) prezentuje liczbę aborcji przeprowadzanych w ciągu roku wśród kobiet znajdujących się w wieku rozrodczym, a więc pomiędzy 15 a 49 rokiem życia. Zestawienia statystyczne zawierające wyliczenia dla okresu 1992-2000, dla wszystkich najwyższych jednostek terytorialnych w Rosji zostały przedstawione w tabeli 1. Trzeci ze wskaźników aborcyjnych to odniesienie liczby zabiegów wśród kobiet danej grupy wiekowej na określonym obszarze. Czwarty – wskaźnik sumaryczny (najczęściej podawany) przedstawia dane dotyczące liczby aborcji przypadających na 1000 kobiet.

² Najlepiej świadczy o tym fakt, iż w 620 stronicowym przeglądzie statystycznym wydawanym corocznie przez Goskomstat w odniesieniu do wszystkich jednostek terytorialnych (podmiotów federacyjnych) Rosji nie są tam publikowane materiały szczegółowe dotyczące aborcji, a jedynie pojawiają się dane dotyczące wartości ogólnych.

W pracy tej zostanie przedstawione przestrzenne zróżnicowanie przeprowadzanych zabiegów aborcyjnych w Rosji oraz podjęta próba interpretacji danych dotyczących dwóch pierwszych wskaźników.

Analiza danych dotyczących liczby aborcji przeprowadzanych na 100 porodów dla okresu po rozpadzie Związku Radzieckiego pozwala na przedstawienie kilku wniosków. Wśród wszystkich jednostek terytorialnych najwyższego szczebla największa liczba aborcji dotyczy jednostek położonych w azjatyckiej części Rosji. Ich udział zwiększa się z roku na rok, gdyż jeszcze w 1992 roku wśród dziesięciu podmiotów federacyjnych odznaczających się największą liczbą przeprowadzanych zabiegów przerywania ciąży znalazły się 4 jednostki położone na Syberii i rosyjskim Dalekim Wschodzie. Obwód kamczacki zajmował drugie miejsce (po obwodzie jarosławskim z europejskiej części Rosji) z 323 aborcjami na 100 porodów. W pierwszej dziesiątce znalazły się również obwody: nowosybirski i tomski oraz Kraj Krasnojarski. W latach 90. dochodziło do systematycznego wzrostu udziału jednostek azjatyckiej części Rosji, wśród tych gdzie przeprowadzano najwięcej zabiegów aborcyjnych. W 2000 roku spośród wszystkich jednostek federacyjnych Rosji najwięcej aborcji dokonano na rosyjskim Dalekim Wschodzie – w Kraju Chabarowskim (239 aborcji na 100 porodów). Drugie i czwarte miejsce zajęły obwody: magadański i nowosybirski. W pierwszej dziesiątce jednostek o najwyższych wartościach wskaźnika znalazły się jeszcze Kraj Krasnojarski i obwód amurski. Gwałtowny wzrost udziału przeprowadzanych zabiegów przerywania ciąży w jednostkach azjatyckiej części Rosji może świadczyć o tym, że to właśnie ludność syberyjska w największym stopniu ucierpiała na transformacji politycznej i gospodarczej po rozpadzie Związku Radzieckiego. Pogarszająca się sytuacja gospodarcza wpłynęła na coraz niższy poziom życia i znalazła swoje odbicie w zwiększonej liczbie przeprowadzanych aborcji. Brak wyraźnego dofinansowania regionów w azjatyckiej części kraju (tak jak to miało miejsce za czasów Związku Radzieckiego) wpłynęło na fakt zubożenia społeczeństwa syberyjskiego. Niemożność radzenia sobie i brak perspektyw na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej przyczyniły się m.in. do wzrostu liczby przeprowadzanych zabiegów aborcyjnych. Drugą ważną cechą charakteryzującą rozkład przestrzenny przeprowadzanych zabiegów przerywania ciąży jest fakt, iż wśród jednostek odznaczających się wysokimi wartościami tego wskaźnika, są te, gdzie większość mieszkającej ludności to Rosjanie. We wszystkich jednostkach terytorialnych, gdzie przeprowadzono więcej niż 200 aborcji na 100 porodów ponad 80% społeczeństwa to ludzie narodowości rosyjskiej. Natomiast najniższy udział przeprowadzanych zabiegów dotyczy jednostek położonych na południu kraju, na Kaukazie. Najmniej zabiegów przerywania ciąży w 2000 roku przeprowadzono w republikach kaukaskich, m.in. w Republice Inguskiej (14 na 100 porodów), Dagestanu (31), Kabardyjsko-Bałkarskiej (71), Karaczajo-Czerkieskiej (72) i Północnoosetyńskiej (83), przy średniej dla całej Rosji na poziomie 169 aborcji na 100 porodów. W rodzinach muzułmańskich zamieszkujących północną część Kaukazu przerywanie ciąży jest zjawiskiem sporadycznym i nieakceptowanym społecznie. Również na Syberii i rosyjskim Dalekim Wschodzie najmniej aborcji dokonuje się w tych jednostkach, gdzie udział ludności autochtonicznej w porównaniu z rosyjską jest zdecydowanie większy. Dotyczy to m.in. Republiki Ałtaju, Tuwy i Buriackiej.

Aborcje w Rosji (2000 r.)

Aborcje na 100 porodów

- pow. 200
  - 176 – 200
  - 151 – 175
  - 126 – 150
  - 101 – 125
  - pon. 100
  - Moskwa 121
  - Sankt Petersburg 159
  - brak danych
- granice:
- państwa
  - jednostek najwyższego szczebla administracyjnego
  - granice

1. Republika Komi
2. Republika Karieli
3. Obwód archangielski¹
4. Obwód murmański
5. Obwód wologodzki
6. Obwód iłowski
7. Obwód nowogrodzki
8. Obwód pszkowski
9. Obwód briański
10. Obwód iwanowski
11. Obwód jarosławski
12. Obwód kuzniecki
13. Obwód kostromski
14. Obwód moskiewski
15. Obwód ortowski
16. Obwód riazński
17. Obwód smoleński
18. Obwód tatarski
19. Obwód tatarski
20. Obwód włodzimierski
21. Republika Marijska
22. Republika Mordwińska
23. Republika Czuwaska
24. Obwód ałtajski
25. Obwód krasnojarski
26. Obwód biełgorodzki
27. Obwód kurski
28. Obwód lipiecki
29. Obwód tambowski
30. Obwód wołnieński

31. Republika Kalmucji
32. Republika Tatarstanu
33. Obwód astrachański
34. Obwód perzeński
35. Obwód samarski
36. Obwód uljanowski
37. Obwód woiłgogradzki
38. Republika Adygii
39. Republika Dagestanu
40. Republika Kabardynsko-Balkarska
41. Republika Inguska
42. Republika Czeczeńska
43. Republika Czeczeńska
44. Republika Inguska
45. Republika Czeczeńska
46. Kraj Krasnodarski
47. Kraj Stavropolski
48. Obwód rostowski

49. Republika Baszkiri
50. Republika Udmurcka
51. Obwód czelabiński
52. Obwód kurgański
53. Obwód orenburski
54. Obwód permiski
55. Obwód chabarski
56. Republika Altaju
57. Kraj Altajski
58. Obwód kemerowski
59. Obwód nowosybirski
60. Obwód omski
61. Obwód tomski
62. Obwód tumeniski²

63. Republika Buriacji
64. Republika Chakasji
65. Republika Tuwy
66. Kraj Krasnojarski³
67. Obwód irkucki⁴
68. Obwód czżyński⁵
69. Republika Jakucia (Sacha)
70. Kraj Nadmorski
71. Kraj Chabarowski
72. Obwód chabarowski
73. Obwód amurski
74. Obwód kamczacki
75. Obwód magadański
76. Czwoicki Okręg Autonomiczny
77. Obwód sachalński
78. Obwód kalinigradzki

- ¹ w tym Niemicki Okręg Autonomiczny
- ² w tym Komi-Permiacki Okręg Autonomiczny
- ³ w tym Chanty-Mansijski Okręg Autonomiczny
- ⁴ w tym Ewenkijski Okręg Autonomiczny
- ⁵ w tym Ule Ordyńsko-Burajski Okręg Autonomiczny
- ⁶ w tym Agrińsko-Burajski Okręg Autonomiczny
- ⁷ w tym Koraicki Okręg Autonomiczny
- ⁸ brak danych

W niezwykle interesujący sposób prezentują się dane dotyczące przeprowadzanych zabiegów przerywania ciąży w dwóch największych miastach Rosji³. W Moskwie i Sankt Petersburgu wydawać by się mogło, iż ze względu na nieograniczony dostęp do klinik aborcyjnych wartości dotyczące przeprowadzanych zabiegów powinny być stosunkowo wysokie. Tak było jeszcze na początku lat 90. XX wieku. Moskwa wówczas zajmowała trzecie miejsce spośród wszystkich jednostek administracyjnych w liczbie przeprowadzanych sztucznych poronień (241 na 100 porodów), a Sankt Petersburg dziesiąte miejsce (224 zabiegi na 100 porodów). Z roku na rok jednak liczba przeprowadzanych aborcji w tych miastach zmniejszała się. W 2000 roku stolica kraju znalazła się na końcu zestawień statystycznych dotyczących przeprowadzanych aborcji. Jest również jedynym podmiotem federacyjnym, gdzie mimo małej liczby aborcji, udział ludności rosyjskiej jest stosunkowo duży. Również Sankt Petersburg w okresie 1992-2000 też stał się miastem, w którym dokonywanych jest zdecydowanie mniej aborcji. Przyczyn tego stanu rzeczy jest kilka. W największych rosyjskich miastach prowadzona jest na dużą skalę kampania na rzecz pomocy kobietom, m.in. w sferze zdrowotnej.

W latach 90. XX wieku zaczęły powstawać pozarządowe organizacje kobiece⁴. Jedną z organizacji, której celem jest pomoc kobietom przy tworzeniu programów dotyczących planowania rodziny jest Międzynarodowe Centrum Kobiet – „Przyszłość Kobiety”. Stowarzyszenie to zajmuje się wdrażaniem w życie programu planowania rodziny „Dzieci w czasie kryzysu”, udzielaniem pomocy w zakresie informacji medycznej. Inną organizacją, która prowadzi działania o charakterze oświatowym w zakresie pomocy medycznej jest Służba Pomocy Nieletnim „Gołuba”. Ważną sferą zainteresowań stowarzyszenia jest ochrona zdrowia i pomoc w problemach medycznych wynikających z przerywania ciąży, szczególnie wśród kobiet nieletnich. Większa świadomość społeczna oraz łatwiejszy dostęp do środków antykoncepcyjnych to główne przyczyny gwałtownego obniżenia liczby przeprowadzanych zabiegów przerywania ciąży w największych miastach Rosji (Żenskije nieprawidłowości organizacji Rosji i SNG, 1998).

Analizując wskaźniki dotyczące liczby aborcji na 1000 kobiet w wieku rozrodczym w okresie 1992-2000 zwraca uwagę fakt, iż grupa jednostek administracyjnych odznaczających się wysokimi wartościami tego wskaźnika pozostaje ta sama (pełna prezentacja materiału statystycznego dotyczącego ww. wskaźnika w okresie 1992-2000 dla wszystkich podmiotów federacyjnych umieszczona jest w tabeli 1). Nadal przodują jednostki położone na Syberii i rosyjskim Dalekim Wschodzie. W grupie 10 podmiotów federacyjnych, gdzie liczba przeprowadzanych aborcji jest największa, zarówno na początku lat 90., jak i w 2000 roku znajduje się aż 6 jednostek azjatyckiej części kraju.

³ Moskwa i Sankt Petersburg traktowane są jako oddzielne podmioty federacyjne, dlatego też we wszystkich zestawieniach statystycznych dotyczących jednostek terytorialnych Rosji zawarte są dane dotyczące dwóch największych miast.

⁴ W 1990 roku w Moskwie i Sankt Petersburgu działało 54% wszystkich powstałych w Rosji organizacji kobiecych.

Są to obwody: irkucki i omski, Kraj Krasnojarski, Żydowski Obwód Autonomiczny i Republiki: Chakasja i Sacha (Jakucja). Godny podkreślenia jest fakt, iż w 2000 roku na pierwszym miejscu znalazła się jednostka z europejskiej części kraju – obwód orenburski. W zestawieniach statystycznych w ciągu kolejnych lat widoczne jest przesuwanie się Moskwy i Sankt Petersburga z grupy jednostek o wysokich wartościach wskaźnika, do tych, gdzie ich udział jest stosunkowo niski.

W jednostkach, które po rozpadzie Związku Radzieckiego odznaczają się największym stopniem wyludnienia, udział przeprowadzanych zabiegów aborcyjnych nie jest największy. W przypadku europejskiej części Rosji jednostką administracyjną, która w największym stopniu zmniejszyła swe zaludnienie po rozpadzie ZSRR jest obwód pskowski, a w 2000 roku liczba przeprowadzonych aborcji wśród 1000 kobiet w wieku rozrodczym, wyniosła tam 61, a więc nieco przewyższa wartość średnią dla całego kraju (przy średniej dla Federacji Rosyjskiej na poziomie 55). Natomiast jednostką w azjatyckiej części kraju, gdzie ubytek zaludnienia był największy w okresie 1991-2001, był Czukocki Okręg Autonomiczny (liczba aborcji – 45).

Regulacje warunków dopuszczalności przerywania ciąży

W wielu krajach świata, gdzie aborcja jest zakazana, obowiązuje tzw. model wskazań, który zakłada, że płód w każdym stadium ciąży jest uznawany za samoistne dobro podlegające ochronie prawnej. Wpływa to na fakt, iż zgoda, czy nawet żądanie kobiety ciężarnej nie są wystarczającymi przesłankami do pozbawienia płodu ochrony. Dla legalności zabiegu konieczne jest wskazanie powodu, który może mieć charakter medyczny, prawny, lub społeczny (Zielińska E., 1990).

W Rosji obowiązuje tzw. model terminowy przerywania ciąży, polegającym na tym, iż płód we wczesnym stadium ciąży traktuje się jako ograniczoną część matki i decyzję co do przerywania ciąży podejmuje ona sama. Ustawodawstwo rosyjskie zakłada, że w pierwszych 12 tygodniach aborcja jest dostępna bez żadnych ograniczeń. Natomiast w przypadku, gdy ciąża jest już bardziej zaawansowana (płód mający od 12 do 22 tygodni), konieczne jest podanie przyczyn podjęcia takowej decyzji. Mogą być one zarówno natury medycznej (m.in. z przyczyn poważnego uszkodzenia płodu, czy zagrożenia życia matki) oraz również społecznej. Te ostatnie zostały ustalone jeszcze w Związku Radzieckim, kiedy to w 1987 roku władze przedstawiły listę 13 tzw. czynników społecznych pozwalających na przeprowadzenie aborcji. Są wśród nich m.in. gwałt, rozwód, osadzenie w więzieniu, ale także, np. fakt bycia bezrobotnym, czy słabe warunki mieszkaniowe. Jedną z głównych przyczyn wprowadzenia tej listy przez władze radzieckie było dążenie do zaniechania przeprowadzania nielegalnych aborcji⁵. Mimo wszystko, uważa się, że nadal corocznie 250 kobiet w Rosji umiera rocznie z powodu powikłań zabiegowych, a 350 zostaje trwale okaleczonych.

---

⁵ Taki pogląd głosi m.in. Jurij Błoszański, obecny główny ginekolog Moskwy, pracujący w zawodzie od ponad 40 lat. Uważa on, że legalność aborcji przyczynia się do mniejszej urazowości w trakcie zabiegu (*Nerawienstwo i śmiertność w Rosji* 2000).

Tabela 1. Aborcje (na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat)

Jednostka administracyjna	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
FEDERACJA ROSYJSKA	82	88	82	73	69	65	61	56	55
Czukocki Okręg Autonomiczny	62	65	63	58	52	55	50	39	45
Kraj Altajski	50	60	51	45	40	38	38	38	48
Kraj Chabarowski	86	96	87	79	76	73	75	72	72
Kraj Krasnodarski	80	85	81	74	74	71	66	64	60
Kraj Krasnojarski ¹	99	113	100	95	91	85	81	75	71
Kraj Nadmorski	84	90	85	83	75	68	66	60	58
Kraj Stawropolski	61	76	62	61	61	59	55	52	46
Moskwa	70	82	71	60	56	52	45	41	38
obwód amurski	80	89	81	74	71	73	71	71	73
obwód archangielski ²	76	79	77	71	69	65	65	58	62
obwód astrachański	67	86	68	67	57	60	59	53	50
obwód biełgorodzki	90	98	91	79	70	66	63	60	54
obwód briański	99	114	100	94	91	80	74	66	61
obwód czelabiński	86	99	87	84	77	79	73	56	65
obwód czytyjski ³	83	84	84	75	69	63	62	46	57
obwód irkucki ⁴	111	117	112	99	86	76	69	62	61
obwód iwanowski	77	85	78	70	69	62	59	53	51
obwód jarosławski	102	103	103	95	90	75	69	61	63
obwód kaliniński	97	105	98	87	80	76	72	67	64
obwód kałuski	70	78	71	64	62	56	60	58	56
obwód kamczacki ⁵	86	100	87	76	68	69	65	59	57
obwód kemerowski	82	78	83	69	68	61	59	56	56
obwód kirowski	86	90	87	78	77	75	71	68	66
obwód kostromski	95	105	96	82	76	72	70	69	63
obwód kurgański	95	102	96	86	85	82	79	80	70
obwód kurski	70	86	71	69	70	67	66	55	53
obwód leningradzki	58	65	59	57	55	54	48	44	48
obwód lipiecki	78	86	79	72	69	69	66	62	60
obwód magadański	78	49	79	71	70	72	74	65	64
obwód moskiewski	55	56	56	51	49	47	44	42	40
obwód murmański	55	57	56	43	44	45	44	42	46
obwód nizinonowogrodzki	77	84	78	66	63	62	56	53	49
obwód nowogrodzki	82	90	83	79	69	64	61	48	57
obwód nowosybirski	92	102	93	85	78	76	75	68	69
obwód omski	103	116	104	94	94	82	74	70	62
obwód orenburski	100	104	101	92	88	91	84	84	76
obwód orłowski	79	84	80	75	72	65	64	63	59
obwód penzeński	80	90	81	74	71	64	65	60	56
obwód permski ⁶	90	94	91	83	83	78	75	71	68
obwód pskowski	85	92	86	78	73	67	66	62	61
obwód riazański	71	76	72	66	56	61	57	52	48
obwód rostowski	86	93	87	78	69	58	48	36	43
obwód sachaliński	78	81	79	79	76	71	71	62	61
obwód samarski	81	93	82	70	62	57	53	47	46
obwód saratowski	89	99	90	85	76	71	66	61	55
obwód smoleński	81	89	82	79	79	71	63	57	57
obwód swierdłowski	89	100	90	85	78	76	72	69	64
obwód tambowski	81	86	82	75	72	67	65	61	57

Jednostka administracyjna	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
obwód tiumeński ⁷	91	96	92	81	83	75	72	63	61
obwód tomski	78	94	79	69	67	65	63	61	60
obwód tulski	77	84	78	71	65	59	60	57	52
obwód twerski	77	79	78	70	66	60	56	51	49
obwód uljanowski	84	90	85	78	73	70	69	55	61
obwód włodzimierski	72	59	73	69	63	63	58	49	47
obwód wołogodzki	80	92	81	71	68	61	62	53	56
obwód wołogodzki	88	95	89	82	73	71	68	65	68
obwód woroneski	77	89	78	66	66	62	57	51	54
Republika Adygei	50	56	51	53	51	46	28	26	39
Republika Ałtaju	70	85	71	69	69	62	50	54	53
Republika Baszkirii	100	96	101	81	79	75	71	68	63
Republika Buriacji	73	81	74	70	66	53	56	51	48
Republika Chakasji	99	108	100	82	78	65	46	46	59
Republika Czeczeńska	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Republika Czuwaska	101	109	102	92	90	86	81	80	69
Republika Dagestanu	39	43	40	46	35	30	23	22	21
Republika Inguska	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	19	7	14	10	10
Republika Kabardyjsko-Balkarska	63	68	64	63	52	42	42	38	31
Republika Kałmucji	78	84	79	71	66	74	61	54	48
Republika Karaczajsko-Czerkieska	32	25	33	34	31	28	29	26	29
Republika Karelii	80	88	81	70	68	66	58	62	61
Republika Komi	68	67	69	66	72	66	64	64	60
Republika Maryjska	98	104	99	88	83	76	71	68	64
Republika Mordwińska	66	76	67	59	57	51	50	49	51
Republika Północnoosetyńska	45	51	46	47	42	40	36	18	33
Republika Sacha	89	105	90	83	81	79	57	71	74
Republika Tatarstanu	93	102	94	79	81	75	52	70	65
Republika Tuwy	80	91	81	80	76	70	74	61	60
Republika Udmurcka	98	113	99	90	87	81	81	79	75
Sankt Petersburg	59	68	60	54	53	49	47	42	40
Żydowski Obwód Autonomiczny	96	109	97	91	85	86	84	72	72

¹ w tym Ewenkijski Okręg Autonomiczny i Tajmyrski Okręg Autonomiczny.

² w tym Nieniecki Okręg Autonomiczny.

³ w tym Agińsko-Buriacki Okręg Autonomiczny.

⁴ w tym Ust Ordyńsko-Buriacki Okręg Autonomiczny.

⁵ w tym Koriacki Okręg Autonomiczny.

⁶ w tym Komi-Permiacki Okręg Autonomiczny.

⁷ w tym Chanty-Mansyjski Okręg Autonomiczny i Jamalsko-Nieniecki Okręg Autonomiczny.

b.d. – brak danych

Źródło: *Demograficzskij Jeżegodnik Rossii*, 2000, Goskomstat, Moskwa.
Regiony Rossii, 2001, Goskomstat, Moskwa.

Zmiany w podejściu do problemu aborcji

11 sierpnia 2003 roku po 48 latach funkcjonowania ustawy o ogólnym dostępie do przerywania ciąży władze rosyjskie zdecydowały się na obostrzenie ustawy aborcyjnej. Przyczyn, które wpłynęły na podjęcie tej decyzji, jest kilka. Jedną z najważniejszych są względy demograficzne, czyli chęć zatrzymania zmniejszania zaludnienia. Jeszcze w 1989 roku żyło w Rosji 147 400 000 osób, a w 2001 roku już tylko 144 819 000. Podjęta decyzja regulująca przepisy aborcyjne jest wynikiem szerszej debaty w kraju na temat wpływu aborcji na zdrowie kobiet. Niewątpliwym czynnikiem przyczyniającym się do zmian jest zaangażowanie się w tę sprawę Cerkwi prawosławnej. Stanowisko w kwestii aborcji nawiązuje do poglądów Ojców Kościoła, m.in. św. Jana Damasceńskiego i św. Bazylego Wielkiego, głoszących, że życie rozpoczyna się w momencie poczęcia i jako takie winno być bezwzględnie chronione. Odrodzenie religijne i mocniejsza pozycja Cerkwi w Rosji pośrednio przyczyniły się do nowelizacji ustawy. Nadal pozostaje ona jedną z najbardziej liberalnych na świecie, gdyż w pierwszych 12 tygodniach ciąży aborcja nadal jest dostępna bez żadnych ograniczeń. Główna zmiana podjęta przez Ministerstwo Zdrowia i zatwierdzona przez rosyjski parlament polega na tym, iż z listy 13 specjalnych uwarunkowań społecznych pozwalających na przeprowadzenie zabiegu usunięcia ciąży pozostały jedynie 4 przyczyny. Obecnie pozwolenie na zabieg aborcyjny dostanie jedynie ta kobieta, która udowodni, iż do zajścia w ciążę doszło w wyniku gwałtu, ta która zostanie pozbawiona praw rodzicielskich na mocy wyroku sądowego, lub zostanie osadzona w więzieniu. Czwarta społeczna przyczyna dotyczy bezpośrednio ojca dziecka. Przeprowadzenie aborcji jest dopuszczalne wówczas, gdy dojdzie do śmierci ojca, lub wyraźnego kalectwa, co przyczyni się do niemożności zapewnienia matce swego dziecka odpowiednich warunków do życia. Nadal jednak możliwe jest usunięcie ciąży, nawet po 12 tygodniu, jeżeli jest to uwarunkowane względami medycznymi.

Rosja stanęła u progu zapaści demograficznej i tylko od Rosjan zależy, czy zachodzący regres nadal będzie nasilał się. Pośrednio przyczynia się do niego powszechność przeprowadzanych zabiegów przerywania ciąży. Czy Rosja powie nie samozagładzie? Przekonamy się o tym w najbliższych dziesięcioleciach...

Literatura

- Abortion Policies – a Global Review*, 2002, Vol. III, Department of economic and social affairs population division, United Nations, New York.
- Demograficzeskij jezegodnik Rossii*, 2001, Gosudarstwiennyj Komitet po Statistike, Moskwa.
- Nierawienstwo i smiertnost w Rossii*, 2000, Moskowskij Centr Karnegi, Moskwa.
- Regiony Rossii*, 2002, Gosudarstwiennyj Komitet po Statistike, Moskwa.
- Siemienow S.P., Pietrow A.N., 2001, *Demograficzeskij krizis w rajonach rossijskowo siewiera: istoki i gieografija*. Izwestia Rosijskowa Gieograficzeskowa Obszczestwa, t. 133, wyp. 3.
- Zielińska E., 1990, *Przerywanie ciąży. Warunki legalności w Polsce i na świecie*. Warszawa.
- Ženskije nieprawitelstwiennyje organizacii Rossii i SNG*, 1998, Moskwa.